

Critique and Review of Article 34 of the Civil Enforcement Law Approved in 1977 in Iran

Mahmoud Amirgol Mohammad Firoz Abadi¹ , Amrollah Nikoumanesh² , and Majid Vaziri³

1. PHD Student Department of Jurisprudence and Principles of Islamic Law, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran, Email: m.amirgol@iau.ac.ir
2. Corresponding Author, Department of Jurisprudence and Principles of Islamic Law, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran, Email: a.nikoumanesh@qodsiau.ac.ir
3. Department of Jurisprudence and Principles of Islamic Law, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran, Email: maj.vaziri@iauctbac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 28 March 2025
Received in revised form 09 April 2025
Accepted 15 May 2025
Available online 23 September 2025

Keywords:

Law,
Execution,
Judgments,
Civil,
Protraction of Proceedings,
Judgment Creditor,
Judgment Debtor

ABSTRACT

Objective: The primary objective of this research is to identify and analyze the most significant obstacles and deficiencies in Article 34 of the Civil Executions Law adopted in 1977, which lead to protracted enforcement proceedings and judicial delays. This article seeks to meticulously examine this article and its related executive procedures, offering practical solutions and amendatory proposals aimed at reducing delays in judgment enforcement, preventing abuse by the judgment debtor, and facilitating the more rapid realization of the judgment creditor's rights.

Method: This research was conducted using a descriptive analytical method and relied on library resources including laws, regulations, specialized books, scientific articles, and consensus opinions and advisory opinions.

Results: Article 34 of the Civil Judgment Enforcement Law is riddled with ambiguities and legislative gaps that allow the defendant to delay the execution of the judgment by intentionally introducing properties that have no buyer, claiming unjustified insolvency, or introducing properties with registration and legal problems. The lack of a unified and transparent system for identifying the defendant's properties is one of the main obstacles to the rapid execution of judgments. The consistency in introducing properties by the defendant and the prolonged auction process are among the main factors delaying the proceedings.

Existing enforcement guarantees, such as imprisonment, are ineffective due to the strictness in proving the defendant's fraud. The optional execution of the judgment in this article, instead of being mandatory, gives the defendant the opportunity to abuse.

Conclusions: This study demonstrates the necessity of amending Article 34 of the Civil Judgments Enforcement Law by adding transparent notes and establishing a national asset registry. Other proposed measures to reduce trial delays and expedite judgment enforcement include harsher criminal penalties for asset concealment, provisional enforcement of judgments, and the restriction of the social rights of the convicted obligor.

Cite this article: Amirgol Mohammad Firoz Abadi, M., Nikoumanesh, A. & Vaziri, M. (2025). Critique and Review of Article 34 of the Civil Enforcement Law Approved in 1977 in Iran. *New Research in Islamic Humanities Studies*, 4 (7), 1-16. <https://doi.org/10.22034/api.2025.2077395.1548>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2025.2077395.1548>

Publisher: Lorestan University.

Introduction

The Civil Enforcement Law describes the manner in which final judgments are enforced in legal cases. Undoubtedly, the purpose of filing a lawsuit in court is to obtain a result and realize the right of the convicted person, and this will not be accomplished unless it is fully implemented.

Therefore, simply issuing a judgment in someone's favor will not result in the realization of his or her right. Rather, the process will be completed when the issued judgment is implemented on time. Therefore, the rules and regulations of enforcement are considered one of the most important and effective parts of the proceedings. For this reason, the science of enforcement has emerged as an independent branch of civil law in recent decades and is evolving and progressing.

Basically, one of the examples of the evolution of laws is awareness of its shortcomings and providing solutions to eliminate those shortcomings. Scientific treaty centers are active as the most important authority in the field of research and providing solutions in this field. In this study, we aimed to criticize one of the most important and effective obstacles in the enforcement law, to examine its hidden angles, and to present a way to remove and overcome these obstacles.

Obviously, with much research and effort, we will try to discover and present ways to overcome these obstacles.

Considering that the judiciary is the center of grievances for the Iranian people, and its correct and successful performance increases public confidence in the judicial system and ultimately strengthens the Islamic Republic system; therefore, examining existing judicial laws and regulations and how to implement and eliminate existing deficiencies is a necessity for the country's judicial system. In this study, we have sought to find defects in the law and regulations for the enforcement of sentences that cause the sentence to be extended. The lack of research works on the problems of Article 34 of the Civil Judgments Enforcement Law clearly indicates the novelty of the research subject. After considering the fact that in the current courts, the process of hearing and realizing the right to the point of execution is considerably prolonged and causes harm to the convicted person, therefore, the purpose of the research is, firstly, to examine the execution of civil judgments regarding Article 34 of the Civil Judgments Enforcement Law and, secondly, to present suggestions for eliminating these obstacles, which is the subject of the study.

Method

This study employs an analytical-descriptive method, relying on library resources including laws, regulations, specialized books, scientific articles, unified precedents, and advisory opinions. The research methodology is based on the qualitative content analysis of Article 34 and other related articles of the Civil Executions Law, as well as the examination of practical cases and executive challenges within judicial authorities. Comparative studies with the French legal system have also been utilized to propose solutions.

Results

Article 34 of the Civil Executions Law suffers from ambiguities and legislative gaps that allow the judgment debtor to deliberately delay the enforcement process by introducing properties lacking buyers, making baseless claims of insolvency, or presenting assets with registration and legal complications.

The absence of an integrated and transparent asset identification system for the judgment debtor is a major obstacle to the swift execution of judgments.

Sequential introduction of assets by the judgment debtor and protracted auction processes are among the primary causes of judicial delays.

Existing enforcement guarantees, such as imprisonment, are ineffective due to stringent requirements for proving the debtor's fraud.

The provision for voluntary compliance in this article, as opposed to mandatory enforcement, provides opportunities for abuse by the judgment debtor.

Conclusions

1. The convicted person is obliged to deposit his debt and debt into the justice fund within three months and satisfy and pay the debt to the convicted person. If he fails, the property will be seized and imprisoned, and the seized property will be paid to the convicted person in the first instance with the expert opinion, and if he does not satisfy, it will be put up for auction.

2. If the convicted person claims to be insolvent and after examination and investigation it is found that he is not insolvent and the legal process has been prolonged, he will be punished by paying a fine and legal punishment.

3. From the time the convicted person's debt was established before the court's verdict and until the time of payment to the convicted person, the amount of inflation and the value of the property will be calculated, and all court costs will also be borne by the convicted person.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

نقد و بررسی ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ در ایران

محمود امیرگل محمد فیروز آبادی^۱، امراله نیکومنش^۲ ✉، مجید وزیری^۳

۱. دانشجوی دکتری فقه و حقوق واندیشه امام خمینی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: m.amirgol@iau.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: a.nikomanesh@qodsiau.ac.ir

۳. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: maj.vaziri@iauctbac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و تحلیل مهم‌ترین موانع و اشکالات موجود در ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ است که منجر به تطویل زمان اجرای احکام و اطاله دادرسی می‌شوند. این مقاله در پی آن است که با واکاوی دقیق این ماده و رویه‌های اجرایی مرتبط، راهکارهای عملی و پیشنهادی اصلاحی برای کاهش تأخیر در اجرای احکام، جلوگیری از سوءاستفاده محکوم‌علیه و تحقق هرچه سریع‌تر حقوق محکوم‌له ارائه دهد.

روش پژوهش: این پژوهش به روش تحلیلی-توصیفی و با اتکا به منابع کتابخانه‌ای شامل قوانین، مقررات، کتب تخصصی، مقالات علمی و آرای وحدت رویه و نظریات مشورتی انجام شده است.

یافته‌ها: ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی با ابهامات و خلأهای تقنینی مواجه است که به محکوم‌علیه امکان می‌دهد با معرفی عمدی اموال فاقد خریدار، ادعای اعسار ناروا یا معرفی اموال دارای مشکلات ثبتی و حقوقی، روند اجرای حکم را به تأخیر اندازد.

فقدان سامانه یکپارچه و شفاف شناسایی اموال محکوم‌علیه از موانع اصلی اجرای سریع احکام است. تسلسل در معرفی اموال توسط محکوم‌علیه و طولانی شدن فرآیند مزایده از جمله عوامل اصلی اطاله دادرسی هستند. ضمانت‌های اجرایی موجود مانند حبس، به دلیل سخت‌گیری در اثبات تقلب محکوم‌علیه، ناکارآمد هستند. اجرای اختیاری حکم در این ماده، به جای الزامی بودن، به محکوم‌علیه فرصت سوءاستفاده می‌دهد.

نتیجه‌گیری: مطالعه حاضر ضرورت اصلاح ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی را از طریق الحاق تبصره‌های شفاف‌ساز و نیز استقرار سامانه ملی ثبت اموال نشان می‌دهد. راهکارهای دیگری از قبیل تشدید مجازات کیفری پنهان‌سازی اموال، اجرای موقت احکام و محدودسازی حقوق اجتماعی محکوم‌علیه به عنوان تمهیداتی برای کاهش اطاله دادرسی و تسریع در اجرای احکام پیشنهاد می‌گردد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی،

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:

قانون،

اجرا،

احکام،

مدنی،

اطاله،

محکوم له،

محکوم علیه

استناد: امیرگل محمد فیروز آبادی، محمود؛ نیکومنش، امراله و وزیری، مجید. (۱۴۰۴). نقد و بررسی ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ در ایران.

پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی، (۷)، ۴، ۱۶-۱. <https://doi.org/10.22034/api.2025.2077395.1548>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2025.2077395.1548>

مقدمه

قانون اجرای احکام مدنی نحوه‌ی اجرای احکام قطعی شده در دعاوی حقوقی را بیان می‌کند بدون شک هدف از طرح دعوا در محاکم حصول نتیجه و احقاق حق محکوم‌له هست و این مهم به انجام نخواهد رسید مگر پس از اجرای کامل آن. بنابراین صرف صدور حکم به نفع کسی موجب احقاق حق او نخواهد بود. بلکه روند وقتی تکمیل خواهد شد که رأی صادره به‌موقع اجرا برسد. از این‌روی قواعد و احکام اجرا یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین بخش‌های دادرسی به شمار می‌رود. به همین جهت علم اجرا در دهه‌های اخیر به‌عنوان یک شاخه مستقل از قانون مدنی ظهور پیدا کرده و در حال تکامل و پیشرفت است. اساساً یکی از مصادیق تکامل قوانین، آگاهی از نقایص آن و ارائه راهکار برای رفع آن نواقص می‌باشد. مراکز معاهده علمی به‌عنوان مهم‌ترین مرجع در زمینه پژوهش و ارائه راهکار در این زمینه فعالیت دارد.

در تحقیق حاضر برآن شدیم یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین موانع در قانون اجرا را مورد نقد و بررسی قرارداد زوایای پنهان آن را کشف و به ارائه طریق جهت برطرف نمودن و کنار زدن این موانع بپردازیم.

بدیهی است با پژوهش و مساعی فراوان تلاش خواهد کرد تا راه‌هایی برای گذر از این موانع کشف و ارائه نماید. با توجه به این‌که دستگاه قضا، مرکز تظلم خواهی مردم ایران است و عملکرد درست و موفق آن باعث افزایش اعتماد عمومی به سیستم قضایی و درنهایت موجب تقویت نظام جمهوری اسلامی می‌شود؛ بنابراین بررسی قوانین و مقررات موجود قضایی و نحوه اجرا و برطرف کردن نقایص موجود از ضروریات سیستم قضایی کشور می‌باشد. در این مطالعه به دنبال اشکالات موجود در قانون و مقررات اجرای احکام که باعث تطویل زمان حکم می‌شود بوده‌ایم.

نمود آثار پژوهشی راجع به مشکلات ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی، خود به‌روشنی دلالت بر نو بودن موضوع تحقیق دارد. پس از توجه به این واقعیت که در محاکم حاضر، روند رسیدگی و احقاق حق بر نقطه اجرا به شکل قابل‌ملاحظه‌ای به درازا کشیده و موجبات اضرار به محکوم‌له را فراهم می‌کند، لذا هدف از تحقیق در وهله اول در اجرای احکام مدنی ناظر بر ماده‌ی ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی و در وهله دوم، ارائه پیشنهادانی برای حذف این موانع، موضوع مطالعه شده است.

مبحث اول: اجرای احکام مدنی ناظر بر ماده‌ی ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶

هنگامی که حکمی نقض شود یا در اجرای آن اشتباه صورت گیرد یا این‌که در اجرای حکم زیاده‌روی شود، ناگزیر خواهیم بود حکمی که به‌موقع اجرا گذارده شده را اعاده کنیم، جهات و اسباب اعاده می‌تواند از سوی طرفین دعوا باشد یا به‌موجب ایراداتی از جانب دستگاه قضایی شکل گیرد یا این‌که ادله اثبات طرفین دعوی، سبب و موجب اعاده اجرای حکم شود و بر آنیم تا مسئولان جبران خسارات را نیز شناسایی کنیم (نجفی و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۸-۵۹).

"اما وضعیت دادورز و اختیارات قانونی آن و چگونگی برخورد با حوادث جدید مزایده افرادی که در اطلاع دادرسی و انجام مزایده کوتاهی کرده‌اند، که نتیجه آن اتلاف و ضرر برای محکوم‌له پدید می‌آید. تصور عده‌ای بر آن است که صرف معرفی هر مالی، رافع مسئولیت محکوم‌علیه است. این تصور سبب شده و می‌شود که بسیاری از اموال معرفی شده در دو مرحله مزایده به دلیل نبودن خریدار به فروش نرسد یا اگر به فروش برسد، مشکلات تنظیم سند چنین مالی به لحاظ برخی بدهی‌های شهرداری و مالیات یا تحویل آن به دلیل تصرفات ثالث و ... سبب نارضایتی خریدار شود. اعتراضات اشخاص ثالث به اصل حکم یا مال توقیفی، ممکن است مواجه با تصمیم محکمه یا شوراهای حل اختلاف به صدور قرار توقف عملیات اجرایی شود. در بعضی موارد دیگر به حکم قانون، نیازمند تصمیم متولی اجرای احکام در اعطاء مهلت برای طرح دعوا یا سبب رفع توقیف از اموال می‌شود."

یکی دیگر از مواردی که در حال حاضر مانع اجرای احکام حقوقی می‌شود، اعلام خلاف بین نسبت به احکام صادره می‌باشد؛ زیرا با تحقیق هر یک از موارد سه‌گانه خلاف، یعنی پی بردن به این‌که حکم صادره برخلاف موازین شرعی یا قانونی بوده یا قاضی صادرکننده رأی صلاحیت صدور را نداشته، اساس اعتبار رأی فرومی‌ریزد و نباید چنین حکمی معتبر محسوب شده و با اجرای آن حیثیت، آزادی، جان و مال اشخاص در معرض نابودی قرار گیرد (حقیقی و همکاران، ۱۳۸۳).

"محکوم‌علیه باید ملزم به اجرای حکم قاضی و اجرای احکام باشد. اگرچه موانعی در این مسیر وجود دارد که محکوم‌علیه از آن سوءاستفاده می‌کند و می‌بایست از آن جلوگیری شود ولی باید با رعایت حق و عدالت بتوانیم سرعت در اجرای احکام و جلوگیری از اطاله دادرسی را انجام داد. یکی از مهم‌ترین راه و تسریع، داشتن نظام اموال دارایی منقول و غیرمنقول اشخاص است و دومین آن، جلوگیری از ادعای اعسار اغلب محکومین و درنهایت محدود کردن آنان از برخی حقوق اجتماعی."

یکی از مراحل دادرسی و احقاق حق در رسیدگی به دعای مدنی، مرحله‌ی اجرای حکم می‌باشد که از یک‌سو آخرین مرحله دادرسی است؛ زیرا ماحصل دادرسی و نتیجه زحمات قضات در این مرحله تجلی پیدا می‌کند و از سوی دیگر، مهم‌ترین مرحله‌ی دادرسی می‌باشد؛ زیرا صدور حکم بدون هیچ پشتوانه‌ای اجرایی، فایده‌ای برای صاحب حق نداشته و با اجرای آن است که وی به حق خود می‌رسد. درواقع، اجرای حکم مرحله‌ای مهم و اساسی در روند احقاق حق و فصل خصومت است و اهمیت فوق‌العاده‌ای در فرآیند دادرسی‌های مدنی دارد. لذا پس از شروع به اجرای حکم، امکان توقف کردن عملیات اجرایی وجود ندارد و اصل بر دوام و استمرار عملیات اجرایی حکم تا زمان اجرای کامل آن است به‌نحوی که مفاد حکم به نفع محکوم‌له اجرا و تحت اختیار او درآید؛ اما باوجود این در بعضی موارد قانون، اجازه توقف، تأخیر یا تعطیل اجرای حکم را داده است. ماده ۲۴ ق.ا.ا.م.پس از اعلام اصل دوام و استمرار عملیات اجرایی برخی از مواردی که موجب توقف، تأخیر یا تعطیل می‌شوند را بیان کرده است (آذرمان، ۱۳۹۵).

"بر اساس ماده ۸ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب «هیچ مقام رسمی یا سازمان یا اداره دولتی نمی‌تواند حکم دادگاه را تغییر دهد یا از اجرای آن جلوگیری کند، مگر دادگاهی که حکم صادر کرده یا مرجع بالاتر آن هم در مواردی که قانون معین کرده باشد. بنابراین اصل بر اجرای حکم قاضی است و در برخی موارد طبق ماده ۲۴ به توقف، تأخیر و حتی تعطیل شدن می‌بدل می‌شود، مثل اینکه داور پس از اخذ رسید از محکوم‌له، عملیات اجرایی را متوقف می‌کند یا درخواست محکوم‌له، مبنی بر متوقف شدن عملیات اجرایی یا تعطیل شدن آن یا اعتراض شخص ثالث، حکم قطعی دادگاه را به ضرر خود بداند، نسبت به آن درخواست اعتراض تقدیم کند و دادگاه رسیدگی‌کننده به درخواست معترض، قرار تأخیر در اجرای حکم را برای مدت معین صادر می‌کند یا فوت و حجر محکوم‌علیه شرط اصلی اجرای حکم، در این صورت، عملیات اجرایی متوقف می‌شود."

متن ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی و شرح آن

"همین‌که اجرائیه به محکوم‌علیه ابلاغ شد محکوم‌علیه مکلف است ظرف ده روز مفاد آن را به‌موقع اجرا بگذارد یا ترتیبی برای پرداخت محکوم‌به بدهد یا مالی معرفی کند که اجرای حکم و استیفای محکوم‌به از آن میسر باشد و در صورتی که خود را قادر به اجرای مفاد اجرائیه نداند باید ظرف مهلت مزبور صورت جامع‌داری خود را به قسمت اجرا تسلیم کند و اگر مالی ندارد صریحاً اعلام نماید. هرگاه ظرف سه سال بعد از انقضای مهلت مذکور معلوم شود که محکوم‌علیه قادر به اجرای حکم و پرداخت محکوم‌به بوده لیکن برای فرار از آن اموال خود را معرفی نکرده یا صورت خلاف واقع از دارایی خود را داده به‌نحوی که اجرای تمام یا قسمتی از مفاد اجرائیه متعسر (۱) گردیده باشد به حبس جنحه‌ای (۲) از شصت و یک روز تا شش ماه محکوم خواهد شد. تبصره: شخص ثالث نیز می‌تواند به‌جای محکوم‌علیه برای استیفای محکوم‌به مالی معرفی کند." (شمس، ۱۴۰۰: ۱۵ و ۱۶)

چنانچه محکوم‌علیه در اجرای حکم ناتوان باشد؛ یعنی توان پرداخت محکوم‌به را نداشته باشد و محکوم‌له هم نتوانسته باشد مالی از اموال محکوم‌علیه را جهت استیفای محکوم‌به توقیف نماید، محکوم‌له می‌تواند بر اساس ماده ۲ ق.ن.ا.م.م تقاضای بازداشت محکوم‌علیه را بنماید. البته محکوم‌علیه هم می‌تواند پس از قطعیت حکم محکومیت او، حتی قبل از صدور اجرائیه به دادگاه صادر کننده حکم دادخواست اعسار بدهد. در صورت ثبوت اعسار و یا تقسیط محکوم‌به بازداشت محکوم‌علیه منتفی می‌شود.

(۱) متعسر: به ضم میم و فتح تا، از ع.س.ر. است به معنی سختی و دشوار.

(۲) جنحه‌ای: با کسر جیم: جرمی است که مجازاتش کمتر از سه سال است با ضم میم هم گفته می‌شود. جنحه یعنی گناه جنایت: اگر مجازات عملی بسیار سنگین باشد مانند اعدام و یا حبس ابد و مجازات آن بیش از سه سال باشد جنایت محسوب می‌شود. جنحه: مجازات متوسط مثل حبس تا سه سال و جزای نقدی نسبتاً سنگین، جرم جنحه‌ای محسوب می‌شود.

خلاف: به جرمی گفته می‌شود که مجازات آن بسیار سبک است و فقط جزای نقدی است. مثل تخلفاتی که به آن‌ها جریمه نقدی تعلق می‌گیرد.

طبق ماده ۹ قانون مجازات عمومی، مجازات اصلی جنحه به‌قرار ذیل است.

حبس جنحه ای از ۶۱ روز تا سه سال.

جزای نقدی از ۵۰۰۱ ریال به بالا.

با تصویب قانون مجازات جدید و قوانین مؤخر، این سه عبارت منسوخ شده‌اند.

در همین ماده آمده است: ... یا ترتیبی برای پرداخت محکوم‌به بدهد.

به این معنی که از تاریخ ابلاغ اجراییه با محکوم‌له به توافق رسیده و ترتیبی برای اجرای حکم بدهد و یا توافقی انجام دهد که این توافق‌نامه را باید به قسمت اجرا تحویل دهد مثلاً به توافق برسند که محکوم‌به را در چه تاریخ‌هایی به محکوم‌له یا شخص دیگری تحویل دهد.

در این صورت اگر توافق، صریح و محرز باشد و یا اگر به سازش کشیده شود که باید در دادگاه یا دفاتر اسناد رسمی تنظیم شود، پرونده طرفین اگرچه محکوم‌علیه به توافق و قول و قرارش عمل نکند مختومه می‌شود و حتی اعمال ضمانت‌های کیفری نیز منتفی می‌شود.

اگرچه قول و قرار و توافق محکوم‌علیه، صراحتی نداشته باشد و محکوم‌علیه به توافق خود پایبند نبود و اجرا نکرد. محکوم‌له می‌تواند پیگیری مطالبه خود را از دادورز در جهت عدم انجام توافق اقدام نماید محکوم‌له باید مجدداً درخواست دعوا کند و این نیز بر اطاله کردن پرونده‌های اجرای احکام مدنی ثابت می‌کند.

بر اساس ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی، در بند آخر آمده است که هرگاه ظرف سه سال بعد از انقضای مهلت مذکور معلوم شود که محکوم‌علیه قادر به اجرای حکم و پرداخت محکوم‌به بوده لیکن برای فرار از آن، اموال خود را معرفی نکرده است یا به‌صورت خلاف واقع از دارایی خود داده به‌نحوی که اجرای تمام یا قسمتی از مفاد اجراییه متعسر گردیده باشد به حبس جنحه ای از شصت و یک روز تا شش ماه محکوم خواهد شد.

بنابراین در این قانون اجرای احکام مدنی، حبس محکوم‌علیه را به علت عدم اقدام در جهت اجرای اختیاری حکم در مهلت مقرر (ده روز) پیش‌بینی نشده، بلکه حبس برای اعمالی مانند معرفی نکردن اموال یا اعلام خلاف واقع صورت اموال تعیین شده است. پس از انقضای مهلت مزبور در صورتی که محکوم‌علیه مالی معرفی نکرده باشد که اجرای حکم و استیفای محکوم‌به از آن میسر باشد محکوم‌له می‌تواند هر وقت مالی از محکوم‌علیه به دست آید استیفای محکوم‌به را از آن مال بخواهد.

در ماده ۳۴ ق.ا.م.آ آمده است: ... باید ظرف مهلت مزبور جامع دارایی خود را به قسمت اجرا تسلیم کند و اگر مالی ندارد، صریحاً اعلام نماید.

محکوم‌علیه اگر مالی ندارد باید ظرف مدت مزبور، ده روز، اعلام نماید اموالی ندارد و یا اموال اعلامی کفایت به‌اندازه محکوم‌به را نمی‌باشد این تقاضا، تقاضای اعسار است که باید معسر بودن محکوم‌علیه صریحاً اعلام گردد و دادگاه پس از بررسی، اعلام می‌کند می‌پذیرد یا خیر و در صورت قبول کردن اعسار و رعایت مستثنیات دین حکم را اعلام می‌کند اگر محکوم‌علیه معسر باشد حبس نمی‌شود. به‌موجب ماده ۳ ق.ن.ا.م.م مهلت مؤثر طرح دعوی اعسار از محکوم‌به سی روز از تاریخ ابلاغ اجراییه است.

دادخواست اعسار هم همانند هر دادخواستی باید مشخصات محکوم‌علیه و محکوم‌له و دلایل و شرح اموال شغل و یا ورشکستگی را با همراه مستندات لازم داشته باشد.

به‌موجب تبصره ماده ۳۴ ق.ا.م. "شخص ثالث نیز می‌تواند به‌جای محکوم‌علیه برای استیفای محکوم‌به مالی معرفی کند" در اینجا معلوم است که شخص ثالث اموال خود را برای بازداشت معرفی می‌کند و شخص ثالث بخواهد بجای محکوم‌علیه مالی را معرفی کند و ابتکار عمل را از محکوم‌له بگیرد تنها ده روز فرصت دارد که این کار را انجام دهد و ویژگی‌هایی که شخص ثالث معرفی می‌کند همان است که در مورد مال معرفی شده از سوی محکوم‌علیه گفته شد و تفاوت شخص مال شخص ثالث با مال محکوم‌علیه در جهت بازداشت مال ندارد.

در این ماده آمده است که محکوم علیه مکلف است پس از ابلاغ اجراییه موضوع قطعی هر چه باشد نظیر خلع ید، دادن وجه یا مال، الزام به تنظیم سند، انجام هر فعل یا ترک فعل و ... در مهلت ده روز از تاریخ اجراییه در جهت اجرای اختیاری حکم اقدام نماید و الا ضمانت‌های اجرایی به وی اجبار می‌شود.

مشکلات مطروحه و پیش آمده در فروش مال هنگام مزایده

محکوم علیه مالی را معرفی کرده، مال در مزایده اول و دوم بفروش نمی‌رسد. محکوم علیه طبق قانون مال را معرفی کرده است و کارشناس ارزیاب آن را تأیید کرده است و به مزایده جهت فروش اعلام می‌گردد به این معنی است که محکوم علیه به تکلیف خود اقدام کرده است و حبس نمی‌شود. احتمال ضعف در ارزیاب و کارشناس رسمی وجود داشته باشد که تمامی احتمالات را در نظر نگرفته باشد فلذا در هنگام فروش به مشکل کشیده می‌شود.

محکوم له مالی از اموال محکوم علیه معرفی کرده باشد ولیکن این مال هم پس از ارزیابی در مزایده اول و دوم به فروش نرسد. برای اینکه معرفی محکوم له و کارشناس بوده است حبس برای محکوم علیه منظور نمی‌شود. محکوم علیه، در هنگام نصب پرچم و اعلامیه برای مزایده، آن‌ها را به طریقی امحاء و نامشخص کرده است تا متقاضیان خرید مال، مطلع نباشند.

محکوم علیه مالی را معرفی می‌کند که این مال در رهن، بازداشت، مشکلات شهرداری و یا بدهی مالیاتی بوده است و طبق نظر کارشناس مازاد مال، پس از طی مراحل قانونی طلب محکوم له را پوشش نمی‌دهد. دادگاه اجرای احکام از محکوم علیه می‌خواهد تا مال دیگری را معرفی کند. محکوم علیه مال دیگری را در استان دیگر معرفی می‌کند و دادگاه پس از مکاتبه به دادگاه استان و انجام مراحل قانونی مزایده، پس از گذشت زمان و انجام مراحل قانونی مشخص می‌شود که مال معرفی شده در مزایده اول و دوم به فروش نرسیده است و یا مشکلات خاصی دارد که کارشناس متوجه آن نشده است. محکوم علیه از این طریق، اموال را یکی بعد از دیگری معرفی می‌کند که بدون اشکال و مشکل نبوده و این دور یا تسلسل محسوب می‌شود و به اطلاع دادرسی پرونده می‌انجامد.

اموال غیر منقول بدون سابقه ثبت

در ایران زمین‌هایی مختلفی وجود دارد که ثبت نشده است آیا این اموال توقیف می‌شود یا خیر؟ اموالی وجود دارد که در گذشته به ثبت عمومی گذاشته شده است ولی نسبت به تقاضای ثبت اقدامی انجام نشده است. این‌ها املاک مجهول المالك است.

طبق ماده ۱۰۱ ق.ا.م. "توقیف مال غیرمنقولی که سابقه ثبت ندارد به عنوان مال محکوم علیه وقتی جایز است که محکوم علیه در آن تصرف مالکانه داشته باشد یعنی اگر مسکونی است در آنجا سکونت داشته باشد و اگر زراعی است زراعت کند و اگر باغ است فعالیت باغی داشته باشد و اگر ملکی که سابقه ثبت ندارد و در تصرف مالکانه محکوم علیه نباشد اما به موجب حکم نهایی محکوم علیه مالک شناخته شده باشد در این صورت ملک قابل بازداشت است.

این شاید یکی از راه‌های فرار از توقیف اموال غیرمنقول برای محکوم علیه می‌باشد که می‌تواند قانون اجرای احکام ماده ۳۴ را دور بزند. قلمداد کرد.

طولانی شدن فرآیند اطلاع دادرسی

طولانی شدن روند دادرسی به پرونده‌ای قضایی، یکی از مشکلات و انتقادات جدی مردم و مراجعه‌کنندگان به دستگاه قضایی است. باوجود اعتماد مردم به دستگاه قضا، طولانی بودن روند رسیدگی به پرونده‌های قضایی، یکی از مشکلات و انتقادات جدی مردم است؛ البته این مشکل نیازمند اصلاح زیربنایی برخی از ساختارها است.

"کوتاه کردن فرآیند رسیدگی به پرونده‌های قضایی را یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر دانست و گفت: «تأخیر در رسیدگی به پرونده‌های قضایی از جهات مختلف از جمله جهات روانی و مادی برای مردم هزینه‌زا است." (اژه‌ای، رئیس قوه قضاییه ۱۴۰۱).

- اکثر پرونده‌های اجرای احکام می‌تواند سرشار از تصمیمات دادورز، مدیر، دادرس و قاضی اجرا باشد.

این تصمیمات مبتنی بر حکم صریح ضمن قوانین، تجربه‌ها و رویه قضایی، مشورت با صاحب‌نظران یا استنباط شخصی آن‌ها است (شفیعی، ۱۳۹۸).

با اجرای حکم است که علی‌القاعده خواهانی که در دعوا پیروز شده می‌تواند به‌حق خود دست‌باخته و آن را به گونه عملی و ملموس در اختیار گیرد؛ بنابراین حاصل اقدامات قانونی خواهان علیه خوانده در این مرحله است که نمایان می‌شود. در حقیقت با صدور حکم به سود خواهان و حتی قطعیت و لازم‌الاجرا شدن و ابلاغ آن و حتی صدور و ابلاغ اجراییه علی‌القاعده به‌خودی‌خود چیزی به خواهان نمی‌رسد؛ زیرا باین‌همه، برای نمونه پول محکوم‌له نزد بدهکار می‌ماند، غاصب به تصرف خود در ملک محکوم‌له ادامه می‌دهد، سند رسمی ملک هنوز به نام فروشنده است عمل محکوم‌به هنوز به سود محکوم‌له نشده و ... اما با اجرای حکم است که وجه به بستانکار داده‌شده از غاصب خلع ید شده، سند رسمی انتقال به نام خریدار تنظیم‌شده، عمل محکوم‌به انجام می‌شود و ... پس مرحله اجرا از دید محکوم‌له، مهم‌ترین و حساس‌ترین مرحله و به‌نوعی به کشته‌ای می‌ماند که پس از کاشت (اقامه دعوا) و داشت (پیگیری‌های قانونی تا صدور حکم لازم، مرحله اجرا معمولاً لبریز از رخدادهای گوناگون و پرشماری است که می‌تواند لاجرا نوبت برداشت محصول آن رسیده است. پس اگر محکوم‌له در مرحله اجرا کاملاً موفق نشود، یعنی حکم اجرا نشود، اقامه دعوا و پیگیری آن و همچنین وقت و هزینه‌های قانونی که صرف کرده، عملاً به کشته‌ای می‌ماند که در زمان برداشت، جزا یا کلاً بر باد فنا رفته است؛ زیرا حق اصلی وی که برای گرفتن آن اقدام قانونی کرده است، عملاً در اختیار وی قرار نمی‌گیرد.

سرانجام، مرحله اجرا معمولاً لبریز از رخدادهای گوناگون و پرشماری است که می‌توانند آن را پیچیده یا پیچیده‌تر کرده به درازا کشانده از مسیر خود منحرف کرده و رسیدن به هدف را دشوار یا حتی ناشدنی کنند و تنها با تفسیر درست و اجرای دقیق نصوص مربوط کنونی و اصلاح و تکمیل عالمانه آن‌ها است که می‌توان پیامدهای نامناسب آن را جاره کرده یا دست‌کم از آن کاست.

همین که اجراییه به محکوم‌علیه ابلاغ شد، مکلف است ظرف ده روز در جهت اجرای اختیاری حکم، اقدام کند و گرنه ضمانت اجراهای عام حقوقی به وی تحمیل می‌شود.

در واقع شمس بند اول ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی محکوم‌علیه را به اختیار تفسیر کرده است و نه اجبار. فلذا این نشان می‌دهد که اگر محکوم‌علیه اجرای حکم را نخواهد انجام دهد یا به تأخیر بی‌اندازد می‌تواند و این خود یک‌راه فرار یا به اطلاع کشیدن اجرای حکم را نشان می‌دهد و همچنین اگر محکوم‌علیه مجهول‌المکان باشد یا تغییر مکان داشته باشد و اعلام نکرده باشد دادگاه از طریق آگهی به مطبوعات یا ارسال الکترونیکی اقدام خواهد کرد و این خود دلیل بعدی اطلاع شدن دادرسی هست.

بر اساس ماده ۱۶۸ قانون اجرای احکام مدنی، هرگاه از تاریخ صدور اجراییه بیش از پنج سال گذشته و محکوم‌له عملیات اجرایی را تعقیب نکرده باشد، اجراییه بلااثر تلقی می‌شود و محکوم‌له می‌تواند دوباره از دادگاه تقاضای صدور اجراییه کند. این نیز نشان می‌دهد که اجرای قانون بسیار ضعیف و نقایصی دارد و چنانچه محکوم‌له موضوع را پیگیری و تعقیب نکند و تا پنج سال هم طول بکشد، حکم اجرا بلااثر می‌شود. این ماده، اطلاع بودن دادرسی را اثبات می‌کند و حال این که حقوق محکوم‌له تضییع شده است و این خلاف نظر شارع مقدس و قطعاً حرام است. (شمس ۱۴۰۰: ۶/۱: ۲۸۵).

در ماده ۳۴ ق.ا.م.آ. آمده است که محکوم‌علیه مکلف است پس از ابلاغ اجراییه موضوع قطعی هر چه باشد نظیر خلع ید، دادن وجه یا مال، الزام به تنظیم سند، انجام هر فعل یا ترک فعل و ... در مهلت ده روز از تاریخ اجراییه در جهت اجرای اختیاری حکم اقدام کند والا ضمانت‌های اجرایی به وی اجبار می‌شود.

طبق ماده ۱۹ ق.ن.ا.م.م. مرجع اجراکننده رأی باید به درخواست محکوم‌له به بانک مرکزی که فهرست کلیه حساب‌های محکوم‌علیه در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری و همچنین ادارات ثبت محل و شهرداری‌ها، دستور دهد که بر اساس نشانی کامل و پلاک ثبتی، محکوم‌علیه را برای توقیف به دادگاه اعلام کند.

ولی متأسفانه کلیه اموال محکوم‌علیه از قبیل ملک، زمین، باغ، باغچه، مغازه و خودرو به‌صورت قولنامه‌ای و اسناد عادی معامله شده که در هیچ ادارات ثبت و شهرداری‌ها ثبت‌نشده است و همچنین اموالی به‌صورت سکه، طلا و ارز که در صندوق‌های بانکی یا در منازل نگهداری می‌شود درجایی ثبت‌نشده است که خود راه فراری از قانون می‌باشد.

یکی از اطاله شدن اجرای احکام مدنی، تأخیر در بازداشت اموال محکوم‌علیه است که محکوم‌علیه فرصت می‌دهد توقیف را غیرممکن یا دشوار کند و این کار به ضرر محکوم‌له می‌شود.

شفیعی در کتاب اجرای احکام مدنی بیان می‌کند:

اجرای حکم قضایی از دادرسی به‌مراتب سخت و دشوارتر است. در هنگام اجرای حکم:

۱- نتایج عملی تصمیم و آثار نامطلوبی که ممکن است به بارآورند، انتخاب راهکار قانونی را دشوار می‌کند و در بسیاری از موارد، دادرسی یا دادورز از تأمل موضوع بازمی‌ماند.

۲- اجرای حکم، فرصت تصمیم و فکر کردن را به متولیان اجرا نمی‌دهد.

۳- اجرای حکم با اصل سرعت همراه است و متولی امر باید سریع تصمیم بگیرد و عمل کند؛ تصمیمی که خلاف دادرسی، اتفاقات متعدد جدیدی قابل پیش‌بینی نمی‌باشد و حادث می‌شود و همچنین حجم زیاد نظرات مشورتی از اداره حقوقی قوه قضاییه، سؤالات و ابهامات متعدد واحدهای اجرای احکام و مراجع صادرکننده اجراییه، همه شاهدی به صحت این ادعا است و عدم توجه جدی مسئولین قضایی در طی سالیان قبل به تخصص نیروهای اداری و قضایی کارآمد و مخصوصاً بانگیزه سبب شده روند اجرای احکام مدنی با کندی مواجه و موجبات نارضایتی طرفین دعوا را فراهم کند.

۴- یکی از علت‌های افزایش پرونده‌های مختلف قضایی، عدم اجرای صحیح و دقیق آن را می‌توان دانست.

عدم وجود راهکارهای مؤثر در الزام محکوم‌علیه به اجرای حکم، ابهامات و سؤالات بی‌اساس و حادث‌شده در روند اجرا سبب می‌شود حکم صادره که باید نماد قدرت حاکمیت در راه حق باشد، مورد بی‌مهری و حتی سوءاستفاده محکوم‌علیه واقع شده است. - اجرائیه صادره برخلاف ماده ۶ ق.ا.م.ف.ا.م فاقد مهر و امضای رئیس یا دادرسی یا مدیر اجرا صادرکننده می‌باشد. حکم مستند اجرائیه و عدم پیوست ضمایم موردنیاز پرونده، خصوصاً نظریه کارشناسی.

- در دعوی ملکی، عدم مشخصات کامل پلاک ثبتی و نشانی دقیق ملک که بیشتر توسط مامور انتظامی اجرا می‌شود که برای تطبیق لازم است از اداره ثبت رفع ابهام شود.

ابهامات و اشکالات مربوط بر اساس حکم که اجرا را به تأخیر انداخته یا غیرقابل اجرا می‌ماند، همانند صدور رأی بدون استعلام از شهرداری برای اعلام آخرین وضعیت ملک موردادعا که تنظیم سند انتقال به نام محکوم‌له، غیرممکن می‌کند.

صدور احکام اعسار و تقسیط طولانی‌مدت و احکام تعدیل اقساط مکرر شاخصه مشخص، قابل اندازه‌گیری و قابل اتکا به پرداخت اقساط باشد که باید ماهیانه از محکوم‌علیه اخذ شود، وجود ندارد.

نبود سیستم جامع شناسایی اموال و دارایی‌های محکوم‌علیه.

معرفی اموالی که امکان استیفا محکوم‌به از آن ممکن نیست. بسیاری از اموال، خریدار برای فروش ندارد یا اگر داشته باشد، مشکلات تنظیم سند به لحاظ بدهی‌های شهرداری و مالیات و ... وجود دارد که موجب نارضایتی خریدار است. (شفیعی، ۱۳۹۸).

- هنگامی که خریدار ندارد و نمی‌توان از آن طلب را استیفا کرد، در حکم موردی است که مالی از محکوم‌علیه در دسترس نباشد؛ بنابراین اگر محکوم‌علیه معسر نباشد، وی را می‌توان تا زمان تأدیه بدهی خود حبس کرد اما طبق مواد دو و سه باید دوباره مالی معرفی کند. درواقع راه برای سوءاستفاده باز گذاشته‌ایم؛ زیرا محکوم‌علیه می‌تواند مالی معرفی کند که مشتری ندارد و پس از عدم فروش آن خیالش آسوده باشد که نه بدهی خود را داده و نه به حبس خواهد رفت (رودیجانی، ۱۳۹۶: ۲۸۲-۲۸۳).

- در مورد معرفی هم‌زمان مال از سوی طرفین و ثالث: «محکوم‌علیه برابر ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی، ثالث برابر تبصره همین ماده و محکوم‌له برابر تبصره یک ماده ۳۵ و ماده ۴۹ قانون موصوف حق‌دارند نسبت به معرفی مال اقدام کنند. در بعضی موارد که موضوع خارج از بحث تبدیل مال توقیفی اولیه است، ممکن است تعارضی در معرفی هم‌زمان مال به وجود آید و اجرا را با این شائبه مواجه کند که کدام یک مقدم‌اند؟ نتیجه بحث در این است که هر کدام مقدم تشخیص و مال پیشنهادی وی توقیف شود، سبب خواهد شد که اگر

طرف مقابل قصد معرفی مال داشته باشد، ناچار شود با احراز شرایط مقرر در ماده ۵۳ قانون اجرای احکام مدنی در موضوع تبدیل مال توقیفی، اقدام کند. در پاسخ به این ابهام، عده‌ای از اساتید معتقدند که پس از ابلاغ اجرائیه، هر یک از محکوم‌علیه، ثالث یا محکوم‌له که زودتر مال برای بازداشت معرفی کند، اجرا باید بپذیرد و تا روشن شدن نتیجه بازداشت مال معرفی شده که نباید به درازا کشیده شود، معرفی مال از سوی دیگران، نادیده گرفته خواهد شد.» (شمس، ۱۴۰۰: ۱/۲۸۵).

- در مورد اجرای احکام مدنی: «عبارت (عملیات اجرائی) فی نفسه از بار معنایی کافی در این که چنین اقدامی لزوماً مقید به فراهم بودن مقدمات و ضوابطی خواهد بود، برخوردار است. نمی‌توان فعل و انفعالاتی در عالم واقع و به صورت فیزیکی انجام داد ولی برای آن حد و حدود و مقرراتی وضع نکرد. اهمیت این موضوع در جهت رعایت حقوق طرفین اجرا، اشخاص ثالث و خصوصاً محکوم‌له در وصول به حقی است که ممکن است پس از سال‌ها پیگیری به ثمر رسانده و مورد حکم قرار گرفته است. اجرای احکام، نتیجه و حاصل تمام تلاش متداعیین و دادرس است؛ اگر به موقع و به نحو صحیح انجام نشود، مفید نخواهد بود. عمل قضاوت به مانند عمل کشاورز است که برای به ثمر رسیدن محصولش، تمام سعی و تلاش خود را می‌کند، تمامی آفات را دفع می‌کند و سرانجام در زمان رسیدن محصول است که نتیجه تلاش خود را می‌گیرد. چیدن و برداشتن محصول نیز دارای آداب خاصی است؛ اولاً باید به نحوی باشد که به میوه صدمه وارد نیاید، ثانیاً باید طوری باشد که باعث خشکی و بلااثر شدن برای آینده نشود. اجرای احکام چنین وضعیتی دارد، اگر با دقت و با رعایت جهات و شرایط آن به درستی انجام شود، حاصل زحمات به ثمر رسیده است و گرنه هم نسبت به رأی صادره و هم نسبت به نظام قضایی و آینده احکام، تأثیر منفی خواهد گذاشت.» (بهرامی، ۱۳۹۶: ۸/۱۹-۲۰).

مبحث دوم: ارائه پیشنهادانی برای حذف موانع

کوتاه کردن فرآیند رسیدگی به پرونده‌های قضایی، یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است و گفت: «تأخیر در رسیدگی به پرونده‌های قضایی از جهات مختلف از جمله جهات روانی و مادی برای مردم هزینه‌زا است.» (اژه ای، ۱۴۰۱).

با وجود اعتماد مردم به دستگاه قضا، طولانی بودن روند رسیدگی به پرونده‌های قضایی یکی از مشکلات و انتقادات جدی مردم است؛ البته این مشکل نیازمند اصلاح زیربنایی برخی از ساختارها است. عدم وجود راهکارهای مؤثر در الزام محکوم‌علیه به اجرای حکم، ابهامات و سؤالات بی‌اساس و حادث‌شده در روند اجرا، سبب می‌شود حکم صادره که باید نماد قدرت حاکمیت در راه حق باشد، مورد بی‌مهری و حتی سوءاستفاده محکوم‌علیه واقع شده است. یکی از علت‌های افزایش پرونده‌های مختلف قضایی را می‌توان عدم اجرای صحیح و دقیق آن دانست. بیشتر پرونده‌های اجرای احکام می‌تواند سرشار از تصمیمات دادورز، مدیر، دادرس و قاضی اجرا باشد؛ این تصمیمات مبتنی بر حکم صریح ضمن قوانین، تجربه‌ها و رویه قضایی، مشورت با صاحب‌نظران یا استنباط شخص آن‌ها است.» (شفیعی، ۱۳۹۸).

- راهکارهای مؤثر اجرای احکام مدنی در ایران و فرانسه: «هنگامی که دادگاه حکم مدنی صادر می‌کند ولی محکوم‌علیه داوطلبانه به اجرای آن تن در نمی‌دهد، اگر راهکارهای مؤثری در اجرای رأی در پیش روی محکوم‌له برای الزام محکوم‌علیه به اجرای رأی وجود نداشته باشد، رأی دادگاه در عمل تبدیل به کاغذی بی‌ارزش می‌شود. از این رو، وجود راهکارهای مؤثر برای اجرای مطلوب احکام و تأمین عدالت، ضروری است. راهکارهایی که ضمن توجه به ضمانت‌اجراهای خاص، باید از علوم مؤثر از جمله علم اقتصاد و ارتباطات، بهره‌گیرد و با تجارب موفق نیز همراه شود.» بی‌گمان راهکارهای فعلی اجرای احکام مدنی در حقوق ایران، ظرفیت لازم را برای ایجاد قدرت اجرایی و جلوگیری از فرار محکوم‌علیه مدنی از اجرای رأی ندارند؛ بنابراین تحولاتی ضروری است که از آن جمله ایجاد نظام قانونی شناسایی اموال محکوم‌علیه است. راهکارهای فعلی اجرای احکام مدنی در حقوق ایران، کفایت لازم را برای ایجاد قدرت اجرایی و جلوگیری از فرار محکوم‌علیه مدنی از اجرای رأی ندارند، تحولاتی ساختاری به‌ویژه از منظر اقتصادی لازم از جمله ایجاد نظام شناسایی اموال محکوم‌علیه است که با وجود شناسایی محدود در قانون نحوه‌ی اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۹۴ هنوز نظام‌مند و جامع، مورد توجه قانون‌گذار قرار نگرفته است. در حالی که در فرانسه با ایجاد این نظام، حکم مدنی ارزش قضایی خود را به دلیل امکان اجرای سریع از محل اموال محکوم‌علیه و جلوگیری از مخفی کردن اموال توسط وی، پیدا کرده است. محکوم‌له پس از سیر طولانی دادرسی و دریافت حکم، چنانچه حکم مالی بوده و دسترسی به اموال محکوم‌علیه باشد می‌تواند با اعمال راهکار حقوقی توقیف اموال و فروش مال، اجرا را به نتیجه برساند. البته در صورت انتقال اموال توسط محکوم‌علیه برای فرار از اجرا، اجرای احکام ایران ممکن است با یک دادرسی طولانی برای

ابطال نقل و انتقالات به تأخیر بیفتند و به همین دلیل، سلب مالکیت بدهکار در فرانسه توقیف مال را در این کشور موثرتر کرده است. در احکام مدنی مالی که امکان شناسایی اموال نیست یا احکام مدنی غیرمالی به رسمیت شناختن راهکار تحمیل جریمه تا اجرای رأی به محکوم علیه نیز که از راهکارهای شناخته شده حقوق فرانسه است، در ایران می تواند قدرت اجرایی احکام مدنی را بالا ببرد؛ راهکاری که قبلاً در سوابق قانون گذاری ایران بوده و حذف آن از قانون، خلأ اساسی ایجاد کرده است. راهکار اجرای جانشین که اجرای رأی توسط خود محکوم له به هزینه محکوم علیه یا ثالث به حمایت از محکوم علیه است، در سیستم حقوقی هر دو کشور وجود دارد؛ آنچه در سیستم حقوقی فرانسه با حقوق ایران در این باره متمایز بوده و به نظر می رسد چنانچه قانون گذار ایرانی نیز این امر را بپذیرد، اجرا را قوی تر، سریع تر و مؤثرتر می کند، تحمیل مستقیم هزینه های اجرا به محکوم علیه بدون دادرسی دوباره برای مطالبه این هزینه ها است. در آخر محدود کردن محکوم علیه از برخی حقوق اجتماعی، راهکاری تکمیلی است که می تواند در امکان اجرای هر چه سریع تر احکام، مفید واقع شود. البته حبس محکوم علیه مالی اگرچه اکنون در حقوق ایران از راهکارهای مؤثر و عملی اجبار محکوم علیه مستنکف به اجرای رأی است، ولی سیر قانون گذاری و تغییرات سریع قانون درباره تمایل قانون گذار به پیدا کردن راهکاری دیگر در عوض این راهکار که پیامدهای سویی چون تحمیل هزینه های کلان به دولت و گرفتن بخشی از نیروی کار از جامعه با تحمیل فشار به خانواده محکوم علیه مالی را در پی دارد، نشان می دهد که این راهکار در بیشتر سیستم های حقوقی دنیا از جمله در فرانسه در خصوص محکومیت های مالی، تقریباً متروک شده و چنانچه در ایران نیز راهکارهای مؤثر اجرای احکام مدنی تقویت شود می توان از این راهکار صرف نظر کرد، اما از این که قانون گذار به انحای مختلف با ساده کردن ادعای اعسار و زیاد کردن مهلت اعسار و ... راهکار حبس را به ظاهر در قانون شناسایی کرده و در عمل، اجرای آن را استثنایی و محدود کند.» (مقدادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۲-۱۲۹).

- اجرای موقت حکم به عنوان راهکاری مناسب در جهت احقاق حق بوده و تسریع در رسیدگی دارای سابقه فقهی است و روایاتی در فقه وجود دارند که به تسریع و عدم ممانعت در مرحله صدور نظر دارند که می توانند با وحدت ملاک، مستند تجویز اجرای موقت احکام در مواردی قرار گیرند و در نتیجه مقاله آمده است. گاهی احقاق حقوق طرفین در اجرای احکام موقت حکم، بهتر تأمین می شود. امروزه اطلاع دادرسی و تشریفات رسیدگی، موضوعی مبتلابه است و در فقه این تطویل مشاهده نمی شود؛ چون اطلاع دادرسی در اغلب مصادیق موجب ضرر بوده و حکم ضرری در اسلام وجود ندارد و تسریع در دادرسی بر مبنای عقل قابل دفاع است و بنای عقلا که حاکی از عمل و رفتار خردمندان است، آن را تأیید می کند و مورد رد شارع هم واقع نشده است و بر اساس قواعد فقهی هم قابل استنتاج است و اجرای موقت در دادرسی مدنی باید گسترش یابد. (انتظاری و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۰-۲۳).

"با توجه به این که شارع مقدس در تأخیر و اطلاع دادرسی مخالف است و حتی حرام می داند و می توان گفت که جلوگیری از تضییع حقوق مردم از مسلمات است و اجرای حکم به دستور دادگاه ها، مهم ترین بخش رسیدگی و احقاق حق است. متأسفانه در بسیاری از موارد محکوم علیه به حکم قاضی تسلیم نمی شود و لازم به اجرای آن از طریق مأمورین اجرا و احتمالاً استفاده از نیروی انتظامی است و همواره اجرای احکام محاکم یکی از مسائل سخت و از دغدغه های دستگاه قضایی بوده است. اگر قرار باشد محکوم علیه به ابزاری متوسل شود تا امر اجرا به تأخیر بیانجامد، آیا می توان به دستگاه قضایی که مرجع تظلمات عمومی و پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و احیای عامه است، چشم امید بست."

اجرای رأی به مراتب از دادرسی که منتهی به صدور آن می شود، دشوارتر و پیچیده تر است. در امور حقوقی، صدور رأی تنها ممکن است با اطلاع رسیدگی همراه شود اما فرآیند رسیدن به رأی، دشواری کمتری در مقایسه با اجرای رأی دارد. در زمان اجرای رأی، اولاً نتایج عملی تصمیم و آثار نامطلوبی که ممکن است به بار آورند، انتخاب راهکار قانونی را دشوار می کند و در بسیاری از موارد، دادرسی یا داورز از تأمل در موضوع بازمی ماند، ثانیاً اجرای رأی در موارد بسیاری فرصت تفکر و انتخاب نظر مطلوب را به متولیان اجرا نمی دهد، ثالثاً اجرای رأی با اصل سرعت همراه است و متولی اجرا در مواردی باید تصمیمی آتی اتخاذ کند؛ تصمیمی که برخلاف زمان دادرسی به دلیل حدوث اتفاقات متعدد، قابل پیش بینی نیست و در چنین فضایی، امکان صدور تصمیم های متعارض یا عدول از تصمیم سابق، امری طبیعی به نظر می رسد. (خدابخشی، ۱۳۹۳: ۱۴۲/۱).

مشکلات مطروحه

- ایرادات و اشکالات متن ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶.
 - مشکلات اجرایی مزایده توسط دادورز و حوادث پیش‌بینی نشده در آن.
 - اعتراضات طرفین دعوا در اجرا و نحوه‌ی اجرای احکام.
 - عدم وجود اطلاعات مستدل و مستند از اموال منقول و غیرمنقول محکوم‌علیه.
 - معرفی اموال از طرف محکوم‌علیه یا شخص ثالث که معمولاً مشکلاتی در خصوص عدم فروش و نداشتن مشتری و مشکلات شهرداری و ... داشته است.
 - معسر دانستن محکوم‌علیه با توجه به داشتن اموال منقول و غیرمنقول، ثبت و اعلام نشده.
 - زیاد بودن پرونده‌های قضایی و نداشتن نیروهای ماهر.
- کوتاه کردن روند دادرسی از اهم ضروریات است و باید قوه قضاییه، وزارت دادگستری، کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی و اندیشمندان حقوقی و صاحبان نظر، این اهم را به منصفه ظهور برسانند. در این مقاله به اختصار مشکلات و موانع اطاله دادرسی با استفاده از نظر دیگران بهره‌مند شدیم.

راهکارهای اجرایی

- الف) یکپارچه‌سازی ادارات و سازمان‌های ثبت‌اسناد، سازمان بورس، بانک‌ها، پلیس راهور، ناجا و ادارات صنعت، تجارت، معدن، ادارات اقتصادی و دارایی... ثبت دقیق اموال و دارایی‌های اشخاص در سامانه مربوطه و الزام به ثبت‌نام همه‌ی اموال منقول و غیرمنقول در آن.
- ب) تلقی کردن جرم و محرومیت‌های اجتماعی برای آنان که اموالشان پنهان و شفاف نیست و بنگاه‌ها و دفاتر مشاورین املاک و ... که در این کار مشارکت کرده‌اند و همچنین محکومین به تقصیر.

نتیجه‌گیری

- ۱- محکوم‌علیه موظف است طی سه ماه، بدهی و دین خود را به صندوق دادگستری واریزی و رضایت و پرداخت دین به محکوم‌له را انجام دهد و چنانچه موفق نشد، ضمن توقیف اموال، حبس شود و اموال توقیف‌شده با نظر کارشناسی در وهله اول به محکوم‌له پرداخت شود در صورت عدم رضایت، به مزایده گذاشته شود.
- ۲- محکوم‌علیه در صورتی که ادعای اعسار کرد و پس از بررسی و تحقیق معلوم شد معسر نیست و روند قانونی را طولانی کرده به پرداخت جزای نقدی و تنبیه قانونی، مجازات شود.
- ۳- از زمان احراز بدهی محکوم‌علیه قبل از رأی دادگاه و تا زمان پرداخت به محکوم‌له، میزان تورم و ارزش مال، محاسبه شود و همچنین کلیه هزینه‌های دادگاه بر عهده محکوم‌علیه می‌باشد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

- مشارکت نویسندگان در این مقاله مستخرج از پایان‌نامه به شکل زیر است:
- نویسنده اول: تهیه و آماده سازی نمونه ها، انجام آزمایش و گردآوری داده ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش نویس مقاله.
- نویسنده دوم: استاد راهنمای پایان نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی سازی مقاله.
- نویسنده سوم: استاد مشاور پایان نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسندگان، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

این پژوهش با حمایت معنوی معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی انجام شده است.

سپاسگزاری

از تمامی مشارکت کنندگان در این پژوهش سپاسگزاری می شود.

منابع

- آذرمکان، عاطفه. (۱۳۹۵). *موارد توقف و موانع اجرای احکام مدنی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- انتظاری، امیر؛ مقصود پور، رسول؛ حسینی پویا، سید محسن و ناجی، احمد. (۱۴۰۰). تسریع در اجرای حکم مدنی با تأکید بر اجرای موقت، *آموزه های فقه مدنی*، (۲۴)، ۲۳-۵۰.
- حقیقی و همکاران. (۱۳۸۳). عمده موانع قانونی اجرای احکام مدنی، انتشارات خوراسگان، چاپ اول، شماره ۱۱۸۷۶۷۱.
- شفیعی، حسین. (۱۳۹۸). شرح قانون اجرای احکام مدنی راهکارها و شیوه های اجرای احکام مدنی و خانواده (علمی و کاربردی)، چاپ پنجم، تهران: انتشارات حقوق پویا.
- شمس، عبدالله. (۱۴۰۰). اجرای احکام مدنی، تهران: انتشارات دراک، چاپ ششم، جلد ۱، صص ۲۸۵.
- قانون اجرای احکام مدنی مصوب (۱۳۵۶)، ۱/۸.
- نجفی، حسین؛ دهقان، رمضان و قربانیان، حسین. (۱۳۹۹). بررسی اعاده اجرای احکام مدنی در فقه مذاهب اسلامی و حقوق ایران، *مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی*، ۱۵(۵۳)، ۷۸-۵۹.
- رودیجانی، محمد مجتبی (۱۳۹۶). تفسیر جامع اجرای احکام مدنی، انتشارات کتاب آوا، چاپ دوم، صص ۲۸۲-۲۸۳.
- مقدادی، محمدمهدی و نکوجوی، نسرین (۱۳۹۵). راهکارهای موثر اجرای احکام در ایران و فرانسه، *حقوق تطبیقی*، ۱۳(۲)، ۱۵۲-۱۲۹.
- محسنی اژه ای. (۱۴۰۱). مرکز رسانه قوه قضاییه، دومین نشست مشترک قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی.
- بهرامی، بهرام. (۱۳۹۶). اجرای احکام مدنی، انتشارات موسسه فرهنگی بینه، چاپ هشتم، صص ۱۹-۲۰.
- خدابخشی، عبدالله. (۱۳۹۳). حقوق حاکم بر اجرای آرای مدنی، انتشارات سهامی نشر، چاپ اول، صص ۱۴۲.